

WSPÓLNE STANOWISKO PKA I PSRP

W SPRAWIE TWORZENIA NOWYCH KIERUNKÓW STUDIÓW

Polska Komisja Akredytacyjna oraz Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej, mając na uwadze potrzebę dalszego wzmocnienia jakości kształcenia w polskim szkolnictwie wyższym, w tym w świetle Standardów i wskazówek dotyczących zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego (ESG), zwracają uwagę na zasadność podjęcia dyskusji nad obecnymi zasadami tworzenia nowych kierunków studiów przez uczelnie posiadające uprawnienia do ich samodzielnego uruchamiania.

Dostrzegamy znaczenie autonomii uczelni oraz potrzebę zachowania rozwiązań pozwalających szkołom wyższym elastycznie reagować na rozwój nauki, zmieniające się potrzeby społeczne i gospodarcze, a także oczekiwania kandydatów i studentów. Jednocześnie doświadczenia wynikające z funkcjonowania systemu zapewniania jakości kształcenia, w tym wyniki ocen programowych przeprowadzonych przez Polską Komisję Akredytacyjną, wskazują, że potencjał naukowy uczelni nie zawsze pozostaje w bezpośrednim związku z jej gotowością do prowadzenia kształcenia na konkretnym kierunku studiów.

Kategoria naukowa stanowi istotny miernik jakości działalności naukowej prowadzonej w danej dyscyplinie, jednak zakres ewaluacji działalności naukowej nie obejmuje wszystkich elementów mających bezpośrednie znaczenie dla jakości procesu kształcenia. Nie odnosi się ona w szczególności do konstrukcji programu studiów, sposobu osiągania efektów uczenia się, przygotowania kadry dydaktycznej, dostępności infrastruktury dla studentów, organizacji praktyk zawodowych, systemu wsparcia studentów czy skuteczności wewnętrznych mechanizmów zapewniania jakości, a zatem do obszarów objętych kryteriami oceny Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego i europejskich standardów dotyczących wewnętrznego zapewniania jakości (ESG).

Z tego względu posiadanie wysokiej kategorii naukowej nie powinno być traktowane jako jedyna przesłanka pozwalająca wnioskować o pełnej gotowości uczelni do prowadzenia każdego kierunku studiów przyporządkowanego do danej dyscypliny.

Szczególne znaczenie ma w tym kontekście perspektywa studentów rozpoczynających kształcenie na nowo utworzonych kierunkach. Ewentualne nieprawidłowości dotyczące programu studiów, zasobów kadrowych, infrastruktury, organizacji praktyk czy innych elementów procesu dydaktycznego mogą ujawnić się dopiero po rozpoczęciu kształcenia. W takiej sytuacji konsekwencje niedostatecznego przygotowania kierunku ponoszą przede wszystkim studenci pierwszych roczników, a możliwość odpowiednio wczesnej reakcji ze strony systemu zewnętrznego zapewniania jakości pozostaje ograniczona. Problem ten nabiera dodatkowego znaczenia w sytuacji, w której część kierunków może przez dłuższy czas pozostawać poza bezpośrednią oceną Polskiej Komisji Akredytacyjnej, co jest nieprawidłowe z wymogiem ESG regularnej, cyklicznej oceny zewnętrznej.

W naszej ocenie odpowiedzią na wskazane wyzwania nie musi być jednak powrót do rozbudowanego mechanizmu uprzedniego uzyskiwania pozwolenia na utworzenie każdego nowego kierunku studiów. Warto poszukiwać rozwiązań bardziej proporcjonalnych, zgodnych z zasadą adekwatności metod zewnętrznego zapewniania jakości, które pozwolą zachować autonomię uczelni, a jednocześnie usprawnią przepływ informacji oraz umożliwią wcześniejsze identyfikowanie potencjalnych ryzyk związanych z jakością kształcenia.

Jednym z możliwych rozwiązań byłoby wprowadzenie prostej i nieobciążającej administracyjnie procedury informowania Polskiej Komisji Akredytacyjnej przez uczelnię o zamiarze utworzenia nowego kierunku studiów. Mechanizm taki nie powinien mieć charakteru procedury pozwoleńowej ani wiązać się z nadmiernym obciążeniem administracyjnym. Jego celem byłoby przede wszystkim umożliwienie uczelni dobrowolnego przekazania Komisji informacji o powstającym kierunku, co pozwalałoby odpowiednio wcześniej uwzględnić go w działaniach związanych z zewnętrznym zapewnianiem jakości. Taka informacja mogłaby stanowić podstawę do rozważenia przez PKA przeprowadzenia oceny programowej z własnej inicjatywy, w szczególności w przypadku kierunków nowych, interdyscyplinarnych, wymagających szczególnych zasobów infrastrukturalnych lub praktycznych albo powstających w obszarach, w których dana uczelnia nie posiada jeszcze znaczącego doświadczenia dydaktycznego. Przekazanie informacji nie wiązałoby się z formułowaniem przez Komisję opinii o planowanym kierunku, a kryteria podejmowania ocen z własnej inicjatywy byłyby publicznie dostępne.

Niezależnie od dobrowolnego mechanizmu deklaracyjnego zasadne wydaje się również zapewnienie Polskiej Komisji Akredytacyjnej systemowego dostępu do aktualnych informacji o nowo tworzonych kierunkach studiów. W tym celu warto rozważyć wprowadzenie obowiązku automatycznego przekazywania do PKA, za pośrednictwem systemu RAD-on, informacji o każdym nowo utworzonym kierunku, jako powszechnego i przejrzystego mechanizmu, stanowiącego podstawę planowania ocen programowych. Rozwiązanie takie miałoby charakter przede wszystkim informacyjny i nie wymagałoby nakładania na uczelnie dodatkowych obowiązków sprawozdawczych. Pozwoliłoby natomiast Komisji na bieżące monitorowanie zmian zachodzących w ofercie dydaktycznej uczelni, skuteczniejsze planowanie harmonogramu ocen programowych oraz wcześniejsze identyfikowanie kierunków lub obszarów, które z punktu widzenia zapewniania jakości mogą wymagać szczególnej uwagi.

W tym kontekście celowe wydaje się rozpoczęcie dyskusji nad szerszym rozumieniem ewaluacji uczelni jako procesu uwzględniającego różne aspekty jej działalności. Wyniki działalności naukowej mogłyby pozostawać ważnym elementem tego systemu, jednak powinny być uzupełniane również informacjami dotyczącymi jakości kształcenia. Znaczenie mogłyby mieć w szczególności wyniki ocen przeprowadzanych przez Polską Komisję Akredytacyjną, skuteczność wewnętrznych systemów zapewniania jakości, w tym procedur projektowania i zatwierdzania programów studiów, sposób reagowania uczelni na rekomendacje i zalecenia formułowane w ramach ocen zewnętrznych, a także rezultaty rozwijanej obecnie oceny kompleksowej. Pozwoliłoby to stopniowo budować system, w którym zakres autonomii instytucji pozostaje powiązany nie tylko z jej potencjałem naukowym, ale również z potwierdzoną zdolnością do zapewniania wysokiej jakości kształcenia.

Takie podejście wydaje się szczególnie istotne również w kontekście problemów związanych z przyporządkowywaniem kierunków studiów do dyscyplin naukowych. W przypadku kierunków interdyscyplinarnych lub sytuujących się na pograniczu kilku dyscyplin wybór dyscypliny wiodącej może mieć istotne znaczenie dla zakresu uprawnień uczelni do samodzielnego utworzenia kierunku. Sam fakt posiadania wysokiej kategorii naukowej w dyscyplinie pokrewnej nie zawsze musi być równoznaczny z posiadaniem odpowiedniego doświadczenia dydaktycznego, kadry czy infrastruktury odpowiadających rzeczywistej specyfice planowanego kierunku. Tym bardziej zasadne jest dążenie do modelu, w którym przy ocenie potencjału uczelni uwzględniane będą także przesłanki odnoszące się bezpośrednio do jakości prowadzonego kształcenia.

Istotnym uzupełnieniem działań systemowych powinno być także wzmacnianie świadomości kandydatów na studia oraz studentów na temat znaczenia zewnętrznego zapewniania jakości. Z tego względu rekomendujemy dalsze rozwijanie i szerszą promocję inicjatywy „Studiuj na akredytowanym kierunku”, a także publikowanie wyników ocen Polskiej Komisji Akredytacyjnej w europejskiej bazie DEQAR. Informacja o tym, czy dany kierunek był oceniany przez Polską Komisję Akredytacyjną oraz jaki był wynik tej oceny, powinna być możliwie łatwo dostępna i zrozumiała dla osób podejmujących decyzję o wyborze studiów. Zwiększenie rozpoznawalności akredytacji może sprzyjać bardziej świadomym decyzjom kandydatów, a jednocześnie wzmacniać znaczenie jakości kształcenia jako jednego z elementów kształtujących ofertę i pozycję uczelni.

Przedstawione propozycje mają na celu przede wszystkim dalsze doskonalenie istniejącego systemu, bez podważania zasady autonomii uczelni, która wiąże się z ich pierwotną odpowiedzialnością za jakość kształcenia. W naszej ocenie warto dążyć do rozwiązania, w którym autonomia w zakresie tworzenia kierunków studiów jest wspierana przez sprawny przepływ informacji, możliwość odpowiednio wczesnej reakcji instytucji odpowiedzialnych za zapewnianie jakości oraz szersze uwzględnienie dotychczasowej jakości działalności dydaktycznej uczelni. Pozwoliłoby to lepiej równoważyć autonomię szkół wyższych z odpowiedzialnością za jakość kształcenia i ochronę interesów studentów, przy jednoczesnym zachowaniu elastyczności niezbędnej dla rozwoju polskiego szkolnictwa wyższego.